כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת פנחס ■ שבת מברכים מנחם אב ה'תשע"ב ■ 11.07.2012 ■ גליון מס' 181

תפוצה לכל קהילות ישראל

על טעות סופר ומדפיס

/ הרה"ג י. בן גדעון שליט"א / מ.ה.

כידוע, מצינו בכמה מקומות לרבותינו המפרשים, שכתבו לכאורה דברים תמוהים מאד שלא יעלו על הדעת, ונתחבטו בדבריהם רבים. ופעמים רבות הביאור בזה שאין זה אלא הוספה מתלמיד טועה או מהמדפיסים וכיוצ"ב שאר טעויות דפוס. והנה בתוך מכלול הטעויות הללו, מצאנו, שאחד הגורמים לטעויות הללו הם ראשי התיבות, והיינו, מחמת שלא היו הדברים מפורשים אלא חתומים בראשי תיבות. שגיאות אלו נבעו מחמת ב' דרכים עקלקלות: א. מחמת שנתחלפה בטעות אחת מהאותיות שבראשי התיבות המקוריים באות אחרת ופירושה בטעות. (או שהמדפיס עצמו החליף אות אחת מראשי תיבות לפי שיקול דעתו המוטעית ומזה נוצר הקלקול שנתן מקום ופתח לטעות). ב. עוד מצאנו שהקלקול לא נבע מחמת טעות שנתחלפו האותיות כנ"ל, אלא שהמפרש כתב ב' תיבות בראשי תיבות ונתכוון לדבר אחד, והמדפיס העיז לפתוח את אותן ראשי התיבות ולפרש מדעתו דבר אחר מה שלא עלה על דעת המפרש כלל, ומזה נוצר הקלקול. ולהלן בתוה"ד הבאנו משו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' ה' שכתב "וידוע לבקיאים שט"ס כזה הוא מצוי".

ויש לציין מש"כ המחבר בפתיחה לספר הברית וז"ל: אף נזהרתי שלא לכתוב בספרי ראשי תיבות כדרך רוב הספרים. אבל כלם תמלאמו נפשי, אין מלה בלשוני בראשי תיבות. אפילו ראשי תיבות אשר הם גלוי וידוע לכלֹ שלמים הם אתנו. ואם ימצאו בו איזה ר"ת, מעט מזעיר יהיו וכו'. וכן הזהיר עוד בח"א מאמר א באחד מאזהרותיו וז"ל: ואני זאת בריתי היום וכו' מותר לכל אדם והרשות נתונה לכל מדפיס להדפיסו וזה הוא רצוני למען יגדיל תורה ויאדיר חכמה ותרבה הדעת בתוך עמי. אך בזאת יאות לי כל מביא אל הדפוס וכל מדפיס אם יקים את התנאים אשר אזכיר הנה, והוא וכו', "לא יראה בו בספר ראשי תיבות מלבד ראשי תיבות אשר כבר ישנו בו בספר מותר ודוקא במקום ההוא. אפס לא יוסיף ראשי תיבות בו אפילו אחד, אף גם הידוע לכל אדם. כמו א"כ אשר הכל יודעים שרצה לומר אם כן, וככה יזהר מאד ולא ידפיס אות א' במקום תיבת אחד או במקום תיבת ראשון וכן אות ב' במקום תיבת שני או שנים וכדומה. ואיש איש מבית ישראל אשר יבא להקים את דברי הברית על מכבש הדפוס ויסיר מתוכו גם ראשי תיבות אשר כבר ישנם בספר זה ויעל עולות תמימות ויעש שלמים כל התיבות אשר בספר הברית, בטח ידע כי ישלם ה' שכרו ופועל ידיו ירצה ואל שדי יברך אותו מן היום ההוא ומעלה ויהי ברכת ה' בכל אשר יש לו וכל אשר יעשה ה' יצליח בידו". ע"כ. הרי שדרש כאן ב' דברים, גם שלא להרבות בראשי תיבות. וגם שהת"ח יפרשו הראשי תיבות כדת שלא יגרמו קלקולים אח"כ ע"י המדפיסים שיפרשו באופן מוטעה כנ"ל.

בעה"י המאמר לב' חלוקות, א. טעויות שנבעו מחמת שנתחלף (בשוגג או במזיד) אחד מהאותיות - שבראשי התיבות המקוריים - באות אחרת ופירושה בטעות. ב. טעויות שנבעו מחמת שהמדפיס העיז לפתוח הראשי תיבות ולפרשן מדעתו. ונציג הדברים בע"ה יתברך [ממה שנתקבץ בידי. וישנם עוד כהנה וכהנה.

טעויות שנבעו מחמת שנתחלפה (בשוגג או במזיד) אחת מהאותיות - שבראשי התיבות המקוריים - באות אחרת ופירושה בטעות

א. ברש"י שמות טו כה עה"פ ויצעק אל ה' וכו' שם שם לו וכו' כתב וז"ל: שם שם לו - במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם, שבת ופרה אדומה ודינין. ע"כ.

ונתחבטו המפרשים מאד להבין דברי רש"י במה שכתב דנצטוו במרה על פרה אדומה, שהרי מקור הדברים הוא בסנהדרין נו ע"ב, והכי איתא התם: עשר מצות נצטוו ישראל במרה, שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין, ושבת, וכיבוד אב ואם. דינין - דכתיב שם שם לו חק ומשפט, שבת וכיבוד אב ואם - דכתיב כאשר צוך ה' אלהיך, ואמר רב יהודה: כאשר צוך - במרה. (וכ"ה במכילתא) ע"כ.

עוד בעיתון

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

בקנאו את קנאתי
היחס לקנאות הוא דו ערכי, מצד אחד אנו משבחים אותה ומאידך אנו מגנים אותה, איך להבין את דו הערכיות הזו?...
המשך בעמ' 3

שו"ת קיץ
שאלה: בארה"ב מקובל, כאשר מספר חברים יוצאים לסעוד, אחד משלם עבור כולם עם כרטיס אשראי והשאר מחזירים לו במזומן, אם בעל הכרטיס מקבל הטבה כמו החזר במזומן (1.5%) או כוכבים/הטבות אחרות האם עליו לחלק את ההטבות עם האחרים?...
המשך בעמ' 6

סיפור לשבת
ת"א 48860-08-19
בפני השופט גד ארנברג, סגן הנשיאה, בית משפט השלום בירושלים, הונחה תביעה של חנות למימכר שווארמה...
המשך בעמ' 4

שביבים
- קיצור הלכות בין המצרים לפי א"ב
- "באו עלינו שני מסומנים"
- שנים ליום עלה תמיד
- מתכון פלאפל מנצח לתשעת הימים ולא רק

המשך בעמ' 6

וראיתי להתורה תמימה שם שכתב, דנראה ברור שהוא ט"ס. דגם רש"י כתב שבת ודינין וכ"א (ר"ת כיבוד אב) וכדאיתא בגמ'. אלא שבטעות נשתרבב האות כ' לפ', והמדפיס הוסיף טעות על טעות ופירש הראשי תיבות פ"א הללו פרה אדומה. (והפליא על הרמב"ן שם שהביא דברי רש"י כפי הגירסא שלפנינו). ע"כ מדבריו. (אך אומנם לעצם הענין אי"ז מוסכם לכ"ע להגיה כן בדברי רש"י).

ב. בכרתי ופלתי סי' סח ס"ק טז כתב וז"ל: והנה בזמני היה מנקר אחד אפילו בעל תורה ומומחה למאד ונשתבש בדעתו לומר על גיד אחד שהוא הגיד האמיתי, ועד היום הזה טעינו נחנו ואבותינו בגיד שאינו גיד שאסרה התורה, והיה הולך ושב כל ארץ אשכנז ומרעיש הבריות, עד שבא לפראג והציע דבריו בפני חכמי העיר הגאונים, ואני חקרתי ובדקתי את הדבר ומצאתי שזה הגיד אינו רק בבהמות זכרים ולא בבהמות נקבות, ואז הראתי לו סמ"ג שכתב דג"ה נוהג בזכרים ונקבות וע"כ אשתקל מילוליה. עכ"ל. וכבר תמהו והסעירו על הכו"פ, דאיזה הוכחה היא מהסמ"ג, הרי כוונת דברי הסמ"ג לומר שעצם האיסור נוהג בזכרים ישראלים ובנקבות ישראליות, כדרך שנוהג לכתוב כן בשאר מקומות. אבל הגיד בעצמו אם הוא בנמצא בזכרים ובנקבות בזה לא מיירי הסמ"ג כלל. והתבטא ע"ז החתם סופר בתשובה בח"ב חיו"ד סי' סט "ורבים תמהו על שגגה גדולה שיצאה מהשליטים".

ואולם בקובץ הפרדס ח"ד חוברת א העיד שנמצא אצלו ספר הכרתי ופלתי שהדפיס הגאון המחבר ז"ל בעצמו ויש בו כמה הגהות מעצם כי"ק, והנה במקום הזה, על התיבות "ואז הראיתי לו סמ"ג" העביר הגאון ז"ל קו על תיבת סמ"ג והגיה בזה"ל: סה"נ. והוא ראשי תיבות "סדר הלכות ניקור" ושם באמת כתוב מפורש שהגיד הנשה נמצא בזכרים (שוורים) ובנקבות (פרות). [ויש שפי' שפיענוח הר"ת של סה"נ. הוא "סדר הניקור" וגם שם כתוב כן כנזכר.

ובספר משמרת שלום על הפרמ"ג (בסי' ס"ה) שכותב שמצא בהלכות גדולות שנדפס שם בסופו הגהות וביאורים מהגאון מקידאן, שכתב דלשוא הרעישו על הכו"פ כי באמת ט"ס נפל בכו"פ ובמקום סמ"ג צ"ל סה"ג, וכוונתו על ספר הלכות גדולות ששם מבואר שצריך לנקר הגיד גם בנקבות ע"ש.

ג. בטור או"ח בסי' שיח מובא שיטת בעל התרומה דמבשל בשבת בשוגג מותר אפילו לו דמעיקרא חזי לכוס, אבל השוחט או שאר מלאכות דמעיקרא לא חזי כלל כגון שהדליק נר, אפילו בשוגג אסור לו באותו שבת. ומשיג עליו הב"י דמ"ש 'אסור לו' ל"ד דכיון דטעמא משום דמעיקרא לא חזי כלל אפילו לאחרים נמי אסור וכן כתב בהדיא בספר התרומה.

ובשו"ת ציץ אליעזר חלק ג סימן טז פרק א כתב וז"ל: ועולה בדעתי ליישב דברי הטור בהגהה אחת קטנה בדבריו, והיינו רק בחילוק אות אחת, דבמקום אות ו' שבמילת 'לו' צריך להיות ב' והיה כתוב ל"ב במרכאות מלמעלה, או שע"פ שכחה לא היה כתוב למעלה המרכאות, והוא ראשי תיבות של ליהנות בו, והיינו שאסור באמת לכולם מליהנות בו, והמדפיס לא ידע איך לפענח הלב והגיה במקום אות ב אות ו, ויצא מזה הטעות לחשוב שכוונת הטור היא שאסור רק לו. ע"כ. ויעוי"ש עוד בהכרח להגהה זו.

ד. וכהנה רבות, יעויין בשו"ת מנחת יצחק חלק ז סימן פג שהביא להמרדכי בפ"ק דנדה בתוה"ד כתב וז"ל: אך יש להביא ראיה מפרק בתרא דנדה גבי דביתהו "דרב נחמן" דקאמר לה דודי חסרת עבדי חסרת וכו'. וכתב שם במוסגר דנראה דט"ס הוא, וצ"ל "דריש גלותא" דהיינו שהיה כתוב "דר"ג" וכתבו בטעות "דר"נ" ועשו מזה ראשי תיבות דרב נחמן.

וכיוצ"ב איתא בריטב"א בחידושיו ליבמות (לא ע"ב) שכתב וז"ל: "וכ"ד מורי המובהק הר"ם ז"ל". וכבר העיר ע"ז ר"א פולד בהגהותיו על שם הגדולים שדבר זה לא יתכן שהר"מ היינו רבינו מאיר הלוי מטולידה (הרמ"ה) היה רבו, שהרי הרמ"ה נפטר בשנת ה"א ד' כמ"ש בספר צדה לדרך. אשר לשמועות הרבות שמביא רבינו בשם "הר"ם" משער רמ"י בלוי (בהקדמתו לחי' הריטב"א עמ"ס בבא בתרא, ניו יורק תשי"ב), שטעות סופר היא וצ"ל "הכ"ם" ראשי תיבות "הריני כפרת משכבו". [והכוונה לאחד מרבותיו הרשב"א והרא"ה שידוע בבירור שהיו רבותיו של הריטב"א. ועי' במבוא לריטב"א (הנדפ"מ) עמ"ס ערובין. וע"ע בשו"ת עטר"פ ח"א כרך ב - יו"ד, הערות סימן ב הערה ד.

טעויות שנבעו מחמת שהמדפיס העיז לפתוח הראשי תיבות ולפרשן מדעתו

א. בס' קול אליהו בראשית כו ה עה"פ עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי וגו' מובא בשם אדונינו הגר"א וז"ל: הנה מהפסוק הזה דרשו חז"ל במס' יומא דף כח דקיים אברהם אבינו ע"ה אפילו עירובי תבשילין ע"ש. ובהשקפה הראשונה יפלא מאד היכן מרומז במקרא ערובי תבשילין. וי"ל דהגירסא הנכונה היתה קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תחומין. הגהה: עיין בשו"ת הרשב"א ח"א ס' צד דמביא שם ג"כ הדרש של חז"ל בלשון הזה עקב אשר שמע אברהם וגו' קיים אברהם אבינו אפילו עירובי תחומין עכ"ל ע"ש. והדרש הזה נרמז יפה במלת 'עקב', מפני שעל ידי עירובי תחומין אדם דש בעקביו חוץ לאלפים אמה בשבת, אך שבעל הדפוס השני כתב שתי המלות ערובי תחומין בראשי תיבות כזה ע"ת, והמדפיס השלישי דימה וטעה שהראשי תיבות מרמזים על עירובי תבשילין וכתב הטעות באר היטב. עכ"ל. וכן מובא בשמו בשו"ת בית אפרים בהקדמה לחיור"ד. וכן כתב המהר"צ חיות ביומא שם להגיה מדנפשיה 'עירובי תחומין' מהאי טעמא דנדרש שפיר במילת 'עקב'. (אלא שלא פירט כל הענין הנ"ל שנגרם המכשול מהמדפיסים). עיי"ש.

ב. הרמ"א בסי' תקנא ס"י כתב וז"ל: ובסעודת מצוה כגון מילה ופדיון הבן וסיום מסכת "וסעודת אירוסין", אוכלים בשר ושותין יין השייכים לסעודה. ע"כ. ותמהו ע"ז העולם מהנפסק לעיל מיניה בס"ב שאין עושין סעודת אירוסין. והמג"א ס"ק לד כתב שבאמת יש מוחקים תיבות אלה. וע"ע בנו"כ בזה.

ואולם ראיתי בשם ס' נפש חיה (להגר"ר מרגליות) שכתב שנשתרבב כאן טעות המדפיס, והיינו שהיה כתוב בראשי תיבות "וס"א" והכוונה היתה בזה על סיום מסכת "וספרים אחרים", אלא שהמדפיס העיז לפתוח הראשי תיבות ולפרשם מדעתו שהכוונה בזה וסעודת אירוסין. וליתא. (ודייק זאת ג"כ משינוי הסדר דהול"ל סעודת אירוסין ומילה ופדה"ב).

ג. ברש"י דברים יא יח עה"פ 'ושמתם את דברי אלה' הביא מהספרי וז"ל: אף לאחר שתגלו היו מצוינים לפני במצות הניחו תפילין עשו מזוזות כדי שלא יהיו לכם חדשים כשתחזרו וכן הוא אומר הציבי לך ציונים עכ"ל. ורבים תמהים, דהא תפילין ומזוזות חובות הגוף הוא ונוהגות מדאורייתא בין בארץ ובין בחו"ל וא"כ מה זה שאומר שיקיימו מטעם שלא יהיו חדש לכם כשיחזרו.

ובשו"ת בית הלוי ח"ג סי' א אות ב כתב ש"מפורסם בפי העולם" שיש בזה טעות הדפוס, דבסיפרי היה כתוב בראשי תיבות "תו"מ" והכוונה תרומות ומעשר ובטעות נדפס תפילין ומזוזות. וכ"כ בס' הכתב והקבלה "ואפשר שנשתבשה לפנינו הנוסחא בלשון רש"י, שהיה כתוב בהעתקה ראשונה היו מצויינים במצות תו"מ, והוא

ר"ת תרומות ומעשרות והמעתיק טעה שהם ר"ת תפילין ומזוזות, ומפני זה הוסיף בלשון רש"י. (ועיי"ש עוד). וביתר ביאור הביא בשו"ת ציץ אליעזר ח' יב סי' מג שמקובל כן מאדונינו הגר"א זצ"ל, כי היה לפני המדפיס הראשי תיבות ה"ת ע"מ וטעה וחשב שהם ראשי תיבות של הניחו תפילין עשו מזוזות ופירש כן, אך באמת הם ראשי תיבות של הפרישו תרומות עשרו מעשרות שהם מצות התלויות בארץ.

ד. הרמב"ן בקידושין לג ע"ב כתב וז"ל: והוי יודע דהאי תנא הכי תני איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא כגון מזוזה, ותנא ושייר, במצות עשה שהזמן גרמא שייר תפילין דכתיב בהדיא דפטורות וא"נ סבר אין הזמן גרמא שייר ראיה, ובמצות עשה שאין הזמן גרמא שייר טובא מורא וכבוד בכורים וחלה כסוי הדם ראשית הגז מתנות "ספירת העומר" פריקה טעינה פדיון פטר חמור ורוב המצוות כן וכו'. עכ"ל.

ורבים תמהו במש"כ דספירת העומר היא מצות עשה שאין הזמן גרמא, הא מבואר להדיא ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה כד ובחינוך מצוה שו דהו"ל מצ"ע שהזמן גרמא.

וכתב ליישב בשו"ת דברי מלכיאל ח"ג סי' ה' באחד מתירוציו וז"ל: ועוי"ל שהיה כתוב שם מת"ע. והוא ר"ת מתנות עניים. ונעשה ט"ס וכתב סה"ע. והמדפיס חשב שהוא ר"ת ספירת העומר. ועוי"ל שהיה כתוב סה"ע. והוא ר"ת סדר העבודה. והיינו שהנשים חייבות בקרבנות. והמדפיס טעה וחשב שהוא ר"ת ספירת העומר והדפיס כן. וידוע לבקיאים שט"ס כזה הוא מצוי. [ואף שכתבו התו' בקדושין דף ל"ו ד"ה הקבלות דעבודות הקרבן מיקרו הז"ג מדכתיב ביום צוותו שאינם אלא ביום. מ"מ עיקר דין חיוב הקרבת קרבנות ישנם גם בנשים. לבד מקרבנות ראיה וכדומה דהוי הז"ג [להזמן גרמא ונשים פטורות. ויש להאריך בדיני קרבנות ציבור באיזה חייבים נשים ואכ"מ. וכדומה שראיתי באיזה ספר לישב בזה קושיית התוס' דקדושין שם דלהכי לא מיקרו העבודות מ"ע שהז"ג לפי שהנשים חייבות בהקרבת הקרבנות. וכ"כ בחי' הרמב"ן בקדושין דף ל"ו. ואף שפטורות ממחצית השקל. מ"מ הרי את הכהנים אין ממשכנים ובכ"ז בודאי יש להם חלק בקרבנות ציבור. ועוד דהא בבמה מקריבים אף בלילה ושפיר לא הוי הז"ג (וע' זבחים ס"ח ע"ב ובתו' שם ודף ק"כ ע"א).

ותודה לחמדת לבבי הרה"ג, רן אבו חצירא שליט"א ס"ט

פרשת פנחס

בקנאו את קנאתי

/ הרב יעקב הלוי פילבר

היחס לקנאות הוא דו ערכי, מצד אחד אנו משבחים אותה ומאידך אנו מגנים אותה, איך להבין את דו הערכיות הזו? בהריגת בני שכם נאמר: "ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי", שואל הנצי"ב: לכאורה המילה "שני" היא מיותרת, מה אנו לומדים מכך? ומסביר הנצי"ב: שאף על פי ששמעון ולוי היו מאוחדים במעשה, היו שונים במניע לקנאותם. האחד התעורר לקנאתו בבני שכם ממניעים **אנושיים** לקנא לכבוד אביו, וקנאה כזו לדעת הנצי"ב היא אש זרה, והאחד בא בדעת **קנאת ה'** בלי שום פניה ורצון, וקנאה כזו היא אש שלהבת י-ה - ומסיים שם הנצי"ב - ומכל מקום גם כאן יש להיזהר הרבה **לכוון המקום והזמן**, ובלא זה היא מקלקלת הרבה. ויעקב אבינו בתוכחתו (בפרשת ויחי) התייחס לשני המניעים הללו ולא הסכים לשניהם, גם לאש המעולה. מדברי הנצי"ב הללו משמע שאפילו קנאות שהיא לשם שמים גם בה צריך להיזהר, ואם כך איך נבין את קנאותו של פנחס, שלא זו בלבד שהיתה רצויה אלא שהכתוב אפילו מציין אותה לשבח? ואפשר לומר שקנאות יש לה מקום רק כאשר היא **הפתרון היחידי**, כמו אצל פנחס שהמגיפה היתה בעיצומה ורק בהריגתו של זמרי היא תיעצר, במקרה כזה של אין ברירה חייבים לפעול ומיד. מה שאין כן אצל שמעון ולוי, קנאותם היתה לנקום ולהעניש, ולא היה כל דבר דחוף לעשותו מיד ללא התייעצות מוקדמת לפחות עם אביהם יעקב, כמו שהביא רש"י בפירושו מהמדרש (ב"ר): "נהגו עצמן שמעון ולוי כשאר אנשים שאינם בניו (של יעקב), שלא נטלו עצה הימנו". כי יעקב אביהם ראה את הדברים בהסתכלות רחבה יותר, כמו שאמר להם: "עכרתם אותי להבאישני ביושב הארץ בכנעני ובפריזי ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי". לכן גם אם תגובתם של בניו היתה צודקת היא לא היתה חכמה.

לקנאות שיש עמה אלימות יש דינאמיקה והיא אינה נעצרת במקומה, בתנא דבי אליהו (פרק כח) מובא: "ולא ניתנה התורה אלא על מנת לקדש שמו הגדול - מכאן אמרו: ירחיק אדם עצמו מן הגזל, בין מן ישראל בין מן הגוי, ולא עוד אלא משום שכל הגונב מן הגוי לסוף הוא גונב מן הישראל... ואם הוא שופך דמים לעכו"ם **לסוף הוא שופך דמים לישראל**". תהליך כזה מוצאים אנו גם אצל שמעון ולוי, תחילה הם שפכו דמם של גויים, של אנשי שכם, אך שפיכות הדמים לא נעצרה שם אלא לבסוף הם היו נכונים לשפוך גם את דמו של יוסף, כמו שכתוב: "ויאמרו איש אל אחיו... ועתה לכו **ונהרגהו**" ועל כך אמרו במדרש (תנחומא ישן וישב יג): "ויאמרו איש אל אחיו - מי הם? **שמעון ולוי**". קנאות יכולה להביא גם להתנשאות ולפריקת עול המביאות לאנרכיה, שמהם חשש יעקב אבינו כפי שביקש בברכתו לבניו: "בסודם אל תבוא נפשי" ופרש"י: "זה מעשה זמרי". "בקהלם אל תחד כבודי" פרש"י: "כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי", הזכיר יעקב שני מעשים, אחד של בני לוי ואחד של שמעון, שגרמו לאנדרלמוסיה במחנה ישראל. וכנגד פריצת הגדר של זמרי (במדב"ר כא ג) עמד פנחס בקנאותו והיה מוכן אפילו לסכן את חייו לכבוד שמים והצלת ישראל כמו שאמרו (סנהדרין פב א): "שאם נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו" ובמדרש אמרו: "דרש פנחס בעצמו: ומה אם סוס שהוא נותן נפשו ליום מלחמה, אפילו הוא מת נותן נפשו על בעליו, אני על קדושת שמו של הקב"ה על אחת כמה וכמה" (שמו"ר לג ה). ולא רק את חייו בעוה"ז סיכן פנחס אלא היה מוכן לוותר גם על

העולם הבא שלו למען ישראל, כמו שביאר זאת ה'משך חכמה': "פנחס לא קנא רק לכבוד ה', אלא הפקיר את כל העולם הבא שלו וקנא לטובתן של ישראל, כמו שאמרו: 'ויעמוד פנחס ויפלל' - שעשה פלילות עם קונו ואמר: על אלה יהרגו כד' אלף מישראל". ואכן במעשה זמרי עמד פנחס על הגובה וזכה לברית כהונת עולם אבל לבסוף גם הוא נכשל. וכבר אמרו שגדלותו של אדם נמדדת לא רק לפי הדברים הגדולים שהוא עושה, אלא גם לפי ההתייחסות שלו לדברים קטנים, כמו סבלו ומצוקתו של האדם הקטן, ודווקא במבחן הזה נכשל פנחס, שנמנע מללכת ולהתיר את נדרו של יפתח, וכל זה מפני שאמר: הוא יפתח צריך לי ואני אלך אצלו?! (ב"ר ס), ובגלל מחדלו זה אבדה בת יפתח.

סיפור לשבת

ת"א 48860-08-10

אביטל נגד הרב אביגדור נבנצל שליט"א

פסק דין:

בפני השופט גד ארנברג, סגן הנשיאה, בית משפט השלום בירושלים, הונחה תביעה של חנות למימכר שווארמה ברובע היהודי בעיר העתיקה בגין הוצאת לשון הרע.

התובע טוען, כי הנתבעת (הרב אביגדור נבנצל שליט"א) הוציא נגדו לשון הרע בכך שפרסם מודעה, במקומות שונים ברחבי הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים, ובה טען כי החנות לממכר שווארמה ופלאפל שמפעיל התובע ברובע היהודי אינה כשרה. המודעות פורסמו והודבקו לפחות ב-30 מקומות וכן הופצו כרוזים בין תושבי הרובע היהודי ומבקריו. נוסח המודעות שפורסמו היה כזה:

"לכל בני ירושלים קהילות הקודש שיחיו. כאשר ישנה מסעדה הנקראת "שוארמה בר" ברחוב תפארת ישראל כאן בין החומות המציגה תעודת כשרות כביכול וכאילו היא למהדרין מן המהדרין. הנני לגלות דעתי שאין לסמוך כלל על התעודה המוצגת שם ואסור לאכול שם בשום אופן ואין שום נאמנות לבעלי המסעדה. הנני בבקשה לפרסם דברים אלה בכל האמצעים המותרים ולתלות מודעה זו בכל המוסדות בעיר העתיקה שלא לקנות במסעדה הנ"ל שום דבר כלל עד שיקבלו עליהם הכשר של רבנות מוכרת אשר ניתן לסמוך עליה, ולהזהיר גדלים על הקטנים ולתיירים המבקשים מחוץ לחומה כנ"ל".

לטענת התובע יש בפרסום זה משום לשון הרע ופגיעה בשמו של התובע ובעסקו וזאת מבלי שנעשתה בדיקה בענין נכונות הפירסום. בפירסום זה אין אמת.

לטענת התובע, למרות שהוא ביקש מהנתבע, שהוא רב בעיר העתיקה, להפיץ כרוזים באותו גודל עם התנצלות, הנתבע לא עשה כן. תביעת התובעת הינה איפוא פיצוי בסך 50,000 ₪ בגין נזקיו או כפיצוי ללא הוכחת נזק בהתאם להוראות חוק איסור לשון הרע. כן מבקש התובע לחייב את הנתבע לפרסם התנצלות באותו אופן שבה בוצע הפרסום כנגד התובע.

הנתבע טוען כי הוא מוכר כרב של הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים.

לטענת הנתבע, בהתאם לחוק איסור הונאה בכשרות מוסמך לתת הכשר רק אחד מאלה:

1. מועצת הרבנות הראשית או רב שהיא הסמיכה.
2. רב מקומי במקום שבו נמצא בית האוכל.
3. הרב הראשי לצה"ל או רב צבאי, כאשר מדובר בהכשר בצה"ל.

לגבי עסקו של הנתבע, לא ניתן לו הכשר על ידי מי מהנ"ל לפיכך העסק אינו כשר. התובע סרב לקבל פיקוח של אחד מהנ"ל תחת זאת תלה תעודות של רבנויות שאינן מוכרת ואינן מוסמכות לתת תעודות הכשר, לפיכך הוטלו על התובע קנסות שונים על ידי הרבנות בהתאם לחוק הכשרות וכן פורסו מודעות של הרבנות הראשית בכמה עדכוני כשרות שהיא הוציאה.

לטענת הנתבע, בתוקף תפקידו כרב העיר העתיקה בירושלים הוא פרסם את המודעה שהזהירה את ציבור המבקרים בעיר העתיקה מפני מעשיו של הנתבע המציג כאילו בידיו תעודת הכשר למרות שאין לו פיקוח רבני מאושר. לטענת הנתבע עומדות לו ההגנות שבסעיפים 13(9), 14, ו-15 לחוק איסור לשון הרע תשכ"ה - 1965.

התובע טוען בכתב תשובה שלעסקו יש תעודת השגחה ולא תעודת הכשר. תעודה כזו הוצגה בעסק ולכן לא היה מקום לפרסום. העידו בפני התובע עצמו וכן אחראי הכשרות מטעם הגוף שנתן לתובע את אישור ההשגחה וכן הנתבע.

מתוך העדויות עלו העובדות הבאות:

א. לתובע היה בעבר הכשר של הרבנות הראשית.

ב. נכון להיום אין לתובע הכשר של הרבנות הראשית או של כל רבנות אחרת המוסכמת לתת תעודת הכשר לפי הוראות החוק.

המשך בעמוד הבא...

ג. בעסק של התובע היה תלוי, במועדים הרלבנטיים לתביעה, אישור השגחה של גוף הנקרא "עטרת מהדרין" גוף זה לא קיבל אישור מטעם הרבנות הראשית לישראל לתת תעודת הכשר.

הצדדים היו חלוקים באשר לנסיבות הסרת הכשרות של הרבנות הראשית מבית העסק של התובע. לטענת התובע הוא הפסיק את ההתקשרות עם הרבנות הראשית, ולטענת הנתבע ההתקשרות הופסקה על ידי הרבנות בשל בעיות כשרות, כמו"כ חלקו הצדדים באשר לטיב הכשרות הנוכחית אצל הנתבע.

בתום החקירות סיכומי הצדדים את טענותיהם.

לאחר עיון בטענות הצדדים באתי למסקנה כי יש לדחות את התביעה ואלה נימוקי:

1. אין ספק שפרסום מודעה כפי שפורסמה לגבי בית העסק של התובע מהווה לשון הרע כהגדרתה בחוק איסור לשון הרע, שכן, אין ספק שהפרסום עלול לפגוע בנתבע ובפרנסתו.
2. מאחר והפרסום מהווה לשון הרע כמשמעותו בחוק יש לבדוק האם עומדות למפרסם ההגנות שבחוק איסור לשון הרע או איזה מהם.
3. לטעמי עומדות לנתבע ההגנות שבסעיפים 13(9) 14 ו-15 לחוק לפיכך על אף שיש בפרסום משום לשון הרע לא ניתן לחייב את הנתבע לשלם לתובע פיצוי כלשהוא או להתנצל בפניו.
4. בטרם יבחנו ההגנות יש לציין כי אין מחלוקת שלבית העסק של הנתבע אין תעודת הכשר מטעם מי שמוסמך לתת הכשר כזה לפי חוק איסור הונאה בכשרות. הגוף הנותן לנתבע את תעודת ההשגחה אינו גוף שמוסמך לתת תעודת הכשר. התוצאה היא איפוא שעובדתית בית העסק של הנתבע עובד ללא תעודת הכשר.
5. הנתבע שימש כרב העיר העתיקה והוא הכתובת המוסמכת לענייני הלכה בתחום העיר העתיקה - כך לפי עדותו שלא נסתרה. הנתבע מחוייב ככזה להתריע על כל עסק שמציג עצמו ככשר ואין לו תעודת הכשר. בנדון דנן, אין ספק שכסמכות ההלכתית וכמי שהיה רב העיר העתיקה מטעם הרבנות הראשית מוסמך ורשאי הנתבע, ואולי אף חייב, להתריע בפני מי שמבקש לאכול רק במקום שיש בו הכשר, על מקום שמציג עצמו ככשר ואינו כזה לפי הוראות החוק. וכן להתריע על מקום שאנשים עלולים לטעות ולחשוב שהוא כשר, על סמך תעודה שמוצגת בו אף אם אין מדובר בתעודת הכשר אלא בתעודת השגחה, שהמקום אינו כשר לפי הוראות הדין. כאמור, מקום כשר לפי הוראות הדין הוא מקום שניתן לו תעודת הכשר על ידי מי שמוסמך לתת תעודה כזו וברור שבית העסק של הנתבע לא קיבל תעודה כזו ממי שמוסמך לתיתה. עומדת איפוא לנתבע ההגנה שבסעיף 13(9) לחוק איסור לשון הרע.
6. מכל האמור לעיל עולה שאין ספק שלבית העסק של הנתבע אין תעודת הכשר. עסק שאין לו תעודת הכשר אינו כשר לפי הוראות הדין ולא יכול להציג עצמו ככשר לפיכך עומדת לנתבע ההגנה שבסעיף 14 לחוק איסור לשון הרע. הפרסום שנעשה היה אמת. הפרסום שנעשה קבע כי אין לסמוך על התעודה המוצגת בבית העסק וכפי שנאמר לעיל אכן אין למי שנתן את התעודה אישור לתת תעודת הכשר. אמנם התעודה אינה נקראת תעודת הכשר אלא "תעודת השגחה" או "אישור השגחה" אך ברור שהיא לא הונחה בבית העסק ללא שום כוונה. ברור שכוונת תליית התעודה בבית העסק היתה לגרום ללקוחות לחשוב שיש למקום תעודת הכשר לפיכך הפרסום במודעה לפיו אין למקום תעודת הכשר ולא ניתן לסמוך על כשרות המקום היה פרסום אמת. אין ספק גם, שלפחות לציבור המבקש לאכול אוכל כשר, היה ענין רב בפרסום שכן הוא עלול היה להיות מוטעה על ידי התעודה שהיתה תלויה בבית העסק, תעודה שעלולה להטעות את הרוכש התמים לחשוב שמדובר בבית עסק שלו תעודת כשרות. משכך פני הדברים יש לקבוע כי עומדת לנתבע ההגנה שבסעיף 14 לחוק איסור לשון הרע. שכן הדברים שפורסמו אמת ויש בפרסום ענין ציבורי.

בנקודה זו ראוי לציין כי אמנם נוסח המודעה כולל משפט האומר "אין שום נאמנות לבעלי המסעדה" אך ברור מנוסח המודעה שהכוונה היא שאין להם נאמנות בענייני כשרות מזון בלבד. הדבר אף הובהר על ידי הנתבע בעדותו בבית המשפט. ואולם כיוון שלמשפט זה יכולה היתה להיות גם משמעות אחרת שהיתה יכולה אולי להיות מובנת לקורא המודעה, על אף שכאמור לטעמי ההקשר של הפרסום מלמד שמדובר בנאמנות בענייני כשרות מזון בלבד, לא יוטלו הוצאות על התובע, על אף דחיית התביעה.

7. הפרסום הופנה למי שמתכוון לסעוד במסעדות הרובע היהודי בעיר העתיקה אין ספק שלסמכות התורנית הגבוהה של המקום קיימת חובה מוסרית וחברתית להתריע בפני מי שמבקש לאכול אוכל כשר בלבד וברמת כשרות מסויימת, כי האוכל הנמכר במקום פלוני אינו כשר, בהתאם להוראות החוק. אמנם המודעה היתה מופנית לכלל הציבור אך ברור שלא ניתן לפרסם מודעה כזו בדרך אחרת על מנת שתגיע למי שמבקש לאכול במסעדתו של התובע. הדרך היחידה להגיע למי שמעוניין לסעוד, שהוא אינו ידוע מראש, וודאי כשמדובר באתר תיירותי כמו המקום בו נמצאת מסעדתו של התובע, היא בדרך פרסום ברבים.

lawdata - דטהחוק

לאור כל האמור ועל אף שאין ספק שיש בפרסום משום לשון הרע כמשמעותו בחוק איסור לשון הרע, עומדות לנתבע ההגנות שבחוק ולפיכך התביעה נדחית.

כאמור לעיל, מחמת הנוסח הרחב של המודעה בענין נאמנות בעלי המסעדה, על אף שבהקשר המודעה ברור שהכוונה לנאמנות רק בענייני כשרות מזון, אינני עושה צו להוצאות.

המזכירות תשלח לב"כ הצדדים העתק מפסק הדין בדואר רשום עם אישור מסירה.

ניתן היום, כ"ז סיון תשע"ב, 17 יוני 2012, בהעדר הצדדים.

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

הרב שבתי יגל שליט"א מארח את הרב שלמה אישון שליט"א לדון בשאלתו של הבנקאי הידוע, ר' משה קראוס הי"ו מניו-יורק.

וזו שאלתו של ר' משה קראוס: בארה"ב מקובל, כאשר מספר חברים יוצאים לסעוד, אחד משלם עבור כולם עם כרטיס אשראי והשאר מחזירים לו במזומן. באופן דומה, לפעמים, כמה זוגות קונים במשותף מתנה לרגל אירוע, כאשר אחד הזוגות משלם בכרטיס אשראי והזוגות האחרים מחזירים לו את חלקם במזומן, השאלה היא, אם בעל הכרטיס מקבל הטבה כמו החזר במזומן (1.5%) או כוכבים/הטבות אחרות האם עליו לחלק את ההטבות עם האחרים?

להלן התשובה של הרב שלמה אישון שליט"א, מומחה בדיני ממונות וזכויות יוצרים, מכהן כרב ברעננה:

שאלה דומה נידונה בשו"ת שבט הלוי (חלק ט סימן שה). הדיון שם נסב אודות עובד בחברה אשר נוסע לחו"ל מטעם החברה ועל חשבונה כאשר השאלה היא מי זכאי לקבל את ההטבה לכרטיס חינם לאחר צבירת מספר טיסות. בתשובתו כותב בעל שבט הלוי שההטבה שייכת לחברה הממנת את הטיסה.

מכאן גם בנידון שלפנינו: ההטבות שייכות למשלם ולכן יש לחלוק את ההטבה בין כל המשלמים על הסעודה. לעניין זה אין הבדל בין אם כל הסועדים שלמו מראש לאחד מהם והוא העביר את הכסף למסעדה, או שהוא שילם מכספו ואח"כ קיבל החזר. בשני המקרים נחשבים כל הסועדים כמשלמים וממילא כולם זכאים לחלוק בההטבה.

עדיפות לבעל כרטיס האשראי תהיה רק במקרה בו הוא זה שהחליט לסעוד דווקא במסעדה זו. (ע' באריכות בעניין זה בספר כתר, מחקרים בכלכלה ומשפט עפ"י ההלכה, כרך ו' סימן כא).

שביבים
/ שאול שיף

קיצור הלכות בין המצרים לפי א"ב / הרה"ג שלמה אבינר שליט"א

אכילת בשר - לאשכנזים אסור מא' באב. מרוקאים נוהגים מא' באב. מנהג ירושלים, מב' באב. ספרדים, שבוע שחל בו. תימנים, רק בסעודה מפסקת.

אירוסים - מותרים בלי מוזיקה.

אירוסים עם סעודה - אסור מא' באב. לתימנים, אסור מי"ז בתמוז.

בניה של שמחה - אסור מא' באב.

ברכת שהחיינו - טוב להיזהר. יש מתירים בשבת. לתימנים, מותר לברך בכל בין המצרים.

גזיזת ציפורניים - אסור משבוע שחל בו. לצורך מצוה מותר. לתימנים, מותר בכל בין המצרים.

גיהוץ - אסור משבוע שחל בו.

כיבוס - לאשכנזים אסור מא' באב. לספרדים משבוע שחל בו, ויש מחמירים מא', ומתירים לכבוד שבת או לצורך מצוה. לתימנים, אסור משבוע שחל בו.

לבישת מכובס - כנ"ל.

לבישת בגדים חדשים - אסור משבוע שחל בו ויש להחמיר מא' באב. לתימנים, מי"ז בתמוז.

משא ומתן הכרחי - מותר.

משא ומתן לא הכרחי - מותר, לאשכנזים אסור מא' באב. לתימנים, לדחות אם אפשר מא' באב.

נגינה - אסורה.

נישואים - לאשכנזים ולתימנים אסור מי"ז בתמוז. לספרדים אסור מא' באב אם לא קיים פריה ורביה.

סריקת שיער - מותר.

קניית בגדים - אסור מא' באב. לתימנים מותר אם יש צורך גדול (כגון חתן וכלה).

רחיצת פניו ידיו ורגליו בחמין - מותר.

רחיצת כל הגוף בקרים - לאשכנזים אסור מא' באב, לספרדים משבוע שחל בו. אלא אם כן סובל, אז מהר ופושר. לתימנים, מותר אף בחמין לניקוי הגוף מזיעה וטינופת, ורק לתענוג אסור.

ריקודים - אסור. לתימנים, מותר.

שירה בפה - מותר.

שמיעת מוזיקה - אסור.

שתיית יין - לאשכנזים, אסור מא' אב. לספרדים, משבוע שחל בו, ושותים בהבדלה גם בשבוע שחל בו. לתימנים, אסור בסעודה מפסקת. למנהג ירושלים, אין איסור בשתיית יין כלל.

תפירת בגד חדש - אסור בשבוע שחל בו. יש להחמיר מא' באב. לתימנים, מותר אם יש צורך גדול (כגון דבר האבד).

תספורת - לאשכנזים אסור מי"ז בתמוז. לתימנים אסור מי"ז ויש נהגו רק בשבוע שחל בו. לספרדים משבוע שחל בו.

"באו עלינו שני מסומנים"

דברים שכתב ר' אליעזר בעל ה"רוקח" (מתוך ספר גזירות אשכנז וצרפת לא"מ הברמן. ראה אור ב"המעין" גיליון תמוז תשע"ב, העורך: הרב יואל קטן):

בתתקנ"ו לפרט, בכ"ב בכסלו ערב שבת קודש פרשת וישב, לאחר שפירשתי אני אליעזר הקטן העלוב את פרשת 'וישב יעקב' לבחורים

והייתי יושב על שולחני, באו עלינו שני מסומנים (נושאי צלב) והוציאו חרבם, והכו את אשתי החסידה מרת דולצא בראשה, ובתי בלט הגדולה בקעו ראשה ובתי חנה בקעו בראשה ומתו, ופצעו בני יעקב מגובה ראשו עד חצי לחיו ברקתו, ופצעו בראשי ובידי השמאלית, ופצעו תלמידי ומלמד שלי.

ומיד עמדה החסידה ויצאה מבית החורף וצעקה שהרגו אותנו. ויצאו המתועבים והכוה בראשה עד הגרגרת, ובכתף, ומן הכתף עד החגור וברוחב כל הגב, ונפלה הצדקת ומתה. ואני העלוב סגרתי הפתח, וצעקנו, עד שבא לנו עזר ממרום. וצעקתי על החסידה לבקש נקמה וכן עשו, גם לאחר שבוע תפסו הרוצח שהרגה והרג שתי בנותיי ופצעני ובני והרגוהו.

ונשארתי בחוסר כל ובעוני גדול ובייסורים גדולים. וקודם הריגתה קנתה קלפים לכתוב ספרים, והיא היתה מפרנסת אותי ובניי ובנותיי מכסף אחרים, ובעוונותיי הגדולים נהרגה היא ובנותיי. נאמן הדיין, כי היא היתה טורחת כדי שאלמד אני ובניי. ואוי לי עליהם, כמה דמים נשפכו, והיו גוססות לעיניי. המקום יראני נקמתן, וירחם על נשמתן, וירחם על הפליטה הנשארה, ועל בניי, ועל ישראל עמו.

❄

כמה וכמה השיגוני עוונותי / מתו בניי וכל בנותיי
אוי לי על אשתי החסידה / אוי לי על בניי ועל בנותיי אנודה
נאמן עלי הדיין אשר דנני / בחטאתי ובפשעי הכניעני
לך ה' הצדקה ולי בושת הפנים' / ה' הצדיק ולי עוונות וזידונים
לך אברך ובכל מידה שיר אחווה / לך אכרע ואשתחווה.

שנים ליום עלה תמיד

הגאון רבי יעקב סובורבוים מליסא, נדמן לעיר בריסק והתאכסן בביתו של רב המקום, ר' אריה קצנלבויגן, שנודע כשקדן מופלג העוסק בתורה יומם ולילה ואינו נותן דעתו לזמני אכילה קבועים ולשעות שינה נחוצות.

כשנפרד הרב מליסא ממארחו, לחץ בחמימות רבה את ידו ואמר: אני מברך אותך שיקויים בך הכתוב 'שנים ליום עלה תמיד'. תמה ר' אריה לשמע הברכה המיוחדת של האורח הדגול וביקש שיסביר לו פשר דבריו. העיר הרב בחיוך: כידוע מתחיל הסעיף הראשון בשולחן ערוך בכתוב בתהלים (טז, ח) 'שויתי ה' לנגדי תמיד', והסעיף האחרון שבשולחן ערוך מסתיים בכתוב במשלי טו: 'וטוב לב משתה תמיד'. משום כך ברכתיך ששני 'תמידים' אלה לא יתערבו אצלך זה בזה, בשעת לימוד תלמד ובשעת סעודה תאכל...

(מנחם בקר/אהל שלמה)

מתכון פלאפל מנצח לתשעת הימים
ולא רק (לא פחות בריא מבשר...)

המצרכים:

(ל-25 כדורים בערך)
2 כוסות גרגרי חומוס, מושרים במים למשך 12 שעות בערך
פירורים משתי פרוסות לחם שחור (אפשר לפורר במעבד מזון)
5 שיני שום קצוצות
2 כפיות מחוקות סודה לשתייה
שליש כוס פטרוזיליה קצוצה
חצי כוס כוסברה קצוצה
חצי בצל קטן קצוץ
כף גדושה גרגרי שומשום
כפית כמון
כפית פפריקה
מלח (פחות מכפית מחוקה), פלפל
שמן לטיגון עמוק

אופן ההכנה:

א. שוטפים ומסננים את גרגרי החומוס ומכניסים למעבד מזון, עם השום, הבצל והתבלינים (אם יש לכם מטחנת בשר אז עדיף להשתמש בה ואפשר לוותר על כל הלחם או על חלקו). מעבדים עד לקבלת מרקם משחתי גס ולח. אם צריך מוסיפים קצת מים.

ב. מעבירים לקערה, מוסיפים את שאר החומרים ומערבבים היטב. כדאי לטעום את התערובת - אל תבהלו, הטעם צריך להיות עז יותר מהתוצאה הסופית.

ג. מכסים ומניחים בצד (הכי טוב במקרר) לחצי שעה עד שעה.

ד. מחממים שמן עמוק (צריך להיות חם אבל לא רותח).

ה. מוסיפים את הסודה לשתייה ומערבבים היטב.

ו. צרים כדורים ומטגנים עד לקבלת צבע של פלאפל.

טיפים:

- גם אם אתם לא אוהבים כוסברה, אל תחסכו - הכוסברה משנה את טעמה בטיגון ואם תתקמצנו יצא לכם פלאפל חננה.
- אם הכנתם יותר מדי, קחו את הכדורים ותקפיאו אותם רגע לפני הטיגון.
- אם אתם אוהבים את הפלאפל שלכם פיקנטי, הוסיפו למעבד המזון פלפל חריף קטן קצוץ דק.
- לפני שאתם מטגנים את כל הכדורים, טגנו אחד וטעמו אותו - כדי לתקן את התיבול.
- הפלאפל מרגיש דחוס מדי? הוסיפו מעט מים, פרורי לחם וסודה לשתייה, תנו לו לעמוד קצת ונסו שוב לטגן כדור.

בסוד שיח
כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים בדוא"ל: besod@013net.net

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי
אימייל. gilwein26@012.net.il